

Tradiziuns vivas da la Svizra dal Nordvest

Usits vegls e pli novs en las regiuns ruralas dals chantuns Soluturn, Basilea-Champagna ed Argovia

■ La Svizra dal Nordvest cumpiglia – sper la citad da Basilea che vegn preschentada separadamain – la regiun dal chantun Soluturn situada al nord dal Giura, il chantun Basilea-Champagna ed ils districts Rheinfelden e Laufenburg dal chantun Argovia. L'emprim vegnan preschentadas las tradiziuns dals singuls chantuns; alura suondan las tradiziuns comunablas da dus u plirs chantuns che mussan quant entretschada che la regiun da la Svizra dal Nordvest è tant geograficamain sco culturalmain.

Soluturn

Marienstein

Il pelegrinadi a «Maria im Stein» ha cumenzà il 14avel tschientaner, cur ch'igl è capità in emprim miracul en ina grotta da spelm. Oz sa chatta en quel lieu la chaplutta da grazias cun ina statuetta da Nossadonna. Pelegrins da tut la Svizra e da l'exteriur vischin visitan quest lieu. En spezial vegnan umans da differentas etnias che vivan en Svizra a «Maria im Stein». Schizont ils Tamils hinduistics fan viadis a quest lieu da grazia. La grond'attraziun sur ils cunfins etnics e religius ora e l'effect integrativ da quest lieu da pelegrinadi è sa sviluppads senza ina promoziun instituzionalisada.

Cun in'interrupziun durant il temp da revoluziun procuran ils Benedictins da la claustra Beinwil (Soluturn) dapi l'onn 1636 per la pastoraziun da pelegrinadi. Els han dischlocà lur claustra l'onn 1648 a Mariastein. Quella è vegnida secularisada l'onn 1874 durant il cumbat cultural. Il pelegrinadi è però sa mantegnì ed è vegnì tgrà vinavant dals Benedictins. L'avat e la cuminanza èn ids en l'exil en Frantscha e pli tard en Austria, nua ch'els èn vegnids spedids l'onn 1941. Sut il dretg d'asil han els dastgà turnar en la claustra veglia ch'è vegnida reconstituída tenor il dretg public l'onn 1970/71.

Scuntrada da motos a Hauenstein

Durant la stagiun – da mez mars fin l'october – è la scuntrada da motos da Hauenstein in inscunter da pliras tschients persunas entusiasmdas per motos, ch'ha lieu mintga gievig tar il restaurant «Isebähni» a Trimbach en il chantun Soluturn. Motociclistas arrivvan natiers da tut la Svizra, da la Germania dal Sid, da l'Alsazia e da las parts da l'Italia damanaivlas dal cunfin svizzer. Durant quest temp daventa il «Restaurant zur Eisenbahn» in «Mecca» per motos e bain mintga motociclist en Svizra enconuscha quest'ustaria. Cun liongias da brassar e cola vegnan contempladas las motos ch'arivan e partan ed examinadas las maschinas parcadadas, vegni discurren davart motos e passentà in temp patgific en cumpagnia.

La scuntrada da motos da Hauenstein exista dapi l'onn 1968 e n'è «betg pli uschè selvadia sco quai ch'è temeva ina giada». Naschida è ella mez dals onns 1960 en il restaurant «Sonne» a Buckten, chantun Basilea-Champagna. Sunter la mort da l'ustiera da la «Sonne» l'onn 1968 è l'inscunter vegnì spustà a l'«Isebähni» a Trimbach. Sin la segunda stagiun en l'«Isebähni» è cumpari il film «Easy Rider». Quai ha mess ad ir la scuntrada da motos per propi e rotschas da novs visitaders èn vegnids en l'«Isebähni» – ina tendenza ch'è sa mantegnida fin oz.

Basilea-Champagna

«Nüünichlinger»

La saira dals 24 da december sa radunan umens vestgids cun mantels sin il «Hübel». Cur che l'ura ha finì da dar las novs, sa metta il cortegi en viadi. Els umens van en colonnas da trais tras il vitg, il «Bäsemaa» a la testa. Quel ha sco unic ina barba alva e porta cun sai in lung fist vi dal qual penda in sdratsch da fulin. Els auters umens portan cilindrs d'ina autezza da

Regiun rurala dal Fricktal (AG).

BERGGEIST/PIXELIO

fin a quatter meters. Quests chapels surdimensiunads, ch'èn resultatds en la concorrenza plaschaivla dals participants per il cilindro il pli aut, èn fatgs or da bischens da chartun nair, ston vegnir sustegnids cun lattas da tetg e ston vegnir fermads vi dal corp cun tschintas. Els umens passan senza discurrer. Enturn culiez pendan grondas scalins che sunan en il tact regular da lur pass. Il cortegi nocturn tras il vitg ha ina tempra misteriosa. Sunter circa 45 minutas finescha la processiun. Ussa na dastgan ils scalins betg pli tunar. Els participants van a l'ustaria u a la messa da mesanotg.

«Chienbäse»

L'emprima dumengia da curaisma, la dumengia suenter la mesemna da la tschenndra, han lieu en il chantun Basilea-Champagna numerus cortegis da tschaiver e da faclas. A Liestal, en la chapitala chantunala, è il cortegi da faclas sa svilupà durant ils onns 1930 – sin iniziativa d'ina gruppada l'uniun da gymnastica – ad in immens spectacul da feu. Il cortegi dals «Chienbäse» vegn organisà oz dal Comité da tschaiver da Liestal per incumbensa da la citad da Liestal. A quest cortegi vegnan purtadas grondas faclas ardentas («Chienbäse») e tratgs tras la citad var 20 chars en flommas. Els «Chienbäse» vegnan producidis dals participants sezs or da laina da tieu. Er ils chars en flommas preparan ils «Füürwägeler» sezs per il cortegi. La laina – mintg'onn da quai da 90 sters – vegn messa a disposiziun da la vischnanca burgaisa. Avant il spectacul da feu ha lieu il cortegi da lanternas. Accumpagnadas da schumbers e da fifas, portan las cliccas lanternas picturadas tras la citad.

Argovia

Il chant al bigl da la Confraternitad da Son Bastiaun

Mintg'onn ils 24 da december van ils dusch umens da la Confraternitad da Son Bastiaun a Rheinfelden en la baselgia da la citad da Son Martin per la lanterna da la pestilenza e portan quella suenter l'ultim toc dal zain da las 23.00 tras la citad veglia stgirentada. Els umens che portan mantels e cilindrs nairs passan en ina colonna da trais tar 6 bigls da la citad. Arrivads al bigl schlian els lur furmazium da marschar, stantan en rudè e chantan lur chanzun da Nadal. Sunter il gir che dura in'ura ha lieu la messa tradiziunala da Nadal. Els 31 da december a las 21.00 vegn l'usit repetì cun ina chanzun da Bumaun e terminà dapi intgins onns cun in concert d'orgla en la baselgia da Son Martin.

La Confraternitad da Son Bastiaun è vegnida fundada l'onn 1541 a chaschun d'ina pestilenza repetida ed ella ha silsunter introduci l'usit da Nadal e da Bumaun dal chantar al bigl. Dapi il temp medieval

è il Son Bastiaun l'ultim refugiu per malsauns da la pesta. Perquai ha la Confraternitad da Son Bastiaun tschernì quest num. Las chanzuns duain purtar la benediziun e proteger cunter ulteriuras pestilenzas. Il chant en il silenzi ed en la stgierza da la citad veglia da Rheinfelden durant la legria da la festa da Nadal regarda al temp da sarschur da pli baud cura che la pestilenza era derasada en il pajais.

Son Gisep a Laufenburg

Il di da son Gisep ha ses origin en Sicilia, nua ch'igl ha lieu ils 19 da mars ina festa en onur da quest sontg. Ad el, il sontg patrun per umans en miseria, sa drizzavan las famiglias cun suffragis ed uraziuns, empermettend ch'ellas installeschian in altar cun vidualias e ch'ellas partian questas donaziuns cun auters. Immigrants da la citadina siciliana da Leonforte han purtà questa tradiziun a Laufenburg. L'emprim festivavan els en in rom privat, fin che la festa è vegnida integrada avant 17 onns en la lavur da la plaiv.

Las festividades en onur da son Gisep han lieu durant in fin d'emna enturn ils 19 da mars. La festa vegn preparada cun premura ed i vegn fatg paun e preparà auras vidualias. Sunter ina messa tudestga e taliana suondan la processiun, in feu artificjal e la benediziun da l'altar. Durant la notg ha alura lieu la vegliada cun uraziun e cun chant, e quella finescha la dumengia la damaun cun ina messa e cun la ceremonia dals set sontgs. Sunter vegnan repartidas las donaziuns da l'altar.

Questa tradiziun viventa n'ha betg mo intents caritativs, mabain promova er l'avischinaziun, il barat e la chapientscha vicendaivla ed ha perquai in caracter fitg integrativ.

Tradiziuns cuminaivlas da la Svizra dal Nordvest

«Eierläset» – Rimnar ovs (SO / BL / AG)

«Eierläset» è in vegl usit da primavera e da fritgaivladad per stgatschar l'enviern che vegn tgrà da las uniuns da gymnastica localas en numerosas vischnancas dals chantuns Argovia, Soluturn e Basilea-Champagna. Mintgamai 80 fin 100 mantuns da resgim vegnan plunads en dus vials e sin mintga mantun vegn mess in ov. Dues gruppas giogan ina cunter l'otra: ina represchenta l'enviern, l'otra la primavera. Mintga gruppada sa cumpona da plirs curriders e dad in u dus tschiffaders.

Ils curriders curran tar l'ov il pli lontan dal vial, prendan cun sai quel, curran enavos ed al bittan en il vonn da paglia dal tschiffader. Sch'in ov croda per terra, sto il trajet vegnir percurrì anc ina giada, senza dentant dastgar purtar in nov ov al tschiffader. La medema incumbensa han tut ils ulteriurs curriders. Tar mintga

dieschavel ov sto plinavant vegnir schliada in'incumbensa speziala. Gudagnar gudogna quella gruppada ch'ha deponi sco emprima tut ils ovs tar il tschiffader. Qua e là datti dentant intervenziuns per garantir che la primavera gudognia.

En intginas paucas vischnancas dal chantun Argovia existen variantas cun figuras pompusas sco per exempel il «Schnäggehüslar», il «Stäschpälmler» u il «prer». Questas figuras èn attribuidas a l'enviern u a la primavera. Entant ch'ils curriders èn en viadi, datti groppas dispittas simbolicas tranter las duas gruppas.

Bindels da saida e taiser bindels (SO / BS / BL / AG)

Taiser bindels è stà ina branscha industrial impurtanta en la regiun da la Svizra dal Nordvest. En ils chantuns Argovia e Soluturn exista quest artisanadi fin oz. En ils dus mezs chantuns da Basilea è il taiser bindels da saida svani bunamain dal tutfatg durant ils onns 1920; l'onn 1988 ha l'ultima tessuna da bindels da saida, che lavurava a domicil, dà si ses mester, l'onn 2004 è vegnida serrada l'ultima tessaria.

Il taiser bindels da saida è vegnì purtà en la regiun da Basilea durant il 16avel tschientaner tras persunas ch'han stui fugir da l'Italia e da la Frantscha per motifs confessiunals. L'onn 1670 ha il Cussegl da Basilea permess ils emprims talers da pliras bartginas, pussibilitond uschia in'industrialisaziun tempriva. En la champagna da Basilea vegnivan producid sin tals talers bindels da saida en lavur a domicil. Quai tenor il sistem d'atelier per in «signur da bindels» en la citad. Pir en il decurs dal 19avel tschientaner è vegnida construida fabricas, l'emprim en la citad e pli tard er sin la champagna. Durant il 20avel tschientaner han quels da la champagna empruvà da cumbatter cunter il declin dal taiser cun agid da l'electrificaziun dals talers. L'onn 1904 avevan perquai gia 35 vischnancas da Basilea-Champagna electricitad en ils vitgs.

Il saut popular en il nordvest da la Svizra (BE / BL / BS / AG / ZH)

La tradiziun dal saut popular ha passentà suenter la Segunda Guerra mundiala in moviment da renovaziun ch'ha cumenzà en la regiun da Basilea e ch'ha gi per consequenza ch'il stil da tut il saut popular svizzer è sa midà. Il motor da quest moviment è stada la Basilaissa Annelis Aenis-Bitterli (1917–1996). Aenis ha choreografà in grond dumber da sauts populars svizzers novs, tranter quels en spezial er ils 74 sauts da la Suite Baloise che vegn sautada enfin oz da bleras gruppas en tut la Svizra e che vala sco ragisch da la tradiziun dal saut popular svizzer. Ses sauts han in caracter vu-

lidamain inscenà per cuntanscher dapli effect tar las aspectaturas e tar ils aspectaturs. Caracteristics per sias choreografias èn ils bliers geners da pass novs ch'èn inspirads da numerosas tradiziuns da sauts populars esters e la midada svelta da figuras e da posturas. Bleras melodias ch'han servì per sias choreografias, ha Annelis Aenis surpriglià da la collezziun da Hanny Christen da Basilea-Champagna.

«Stäcklibuebe» (SO / AG)

Cun «Stäcklibuebe» u «Stellbuebe» eran oriundamain manegiads ils giuvens ch'èran obligads da far per l'emprima giada servetsch militar e ch'èran vegnids attribuids avant ad in'unitad. La notg suenter la mostra na turnavan els betg a chasa, mabain bavevan l'in u l'auter magiel alcohol e faschevan da tuttas sorts filistuccas. Dapi l'introduzziun da sis gronds centers da recrutaziun en l'entira Svizra l'onn 2003 è questa tradiziun dals «Stäcklibuebe» ida a perder.

Fin oz èn ils «Stäcklibuebe» dentant activs en intginas vischnancas dals chantuns Soluturn ed Argovia, ed en il fratemp datti er «Stäcklimeitli». La notg dals 30 d'avril al prim da matg rimnan ellas ed els chaussas dals curtins avant chasa. La medema notg tschantan ils «Stäcklibuebe» er si en bleras vischnancas las uschenunadas plantas da matg. Perquai sa numnan els er «Maibuebe». En intginas vischnancas èn ils «Stäcklibuebe» e las «Stäcklimeitli» er responsabels per il feu dal prim d'avust u per il feu da tschaiver, quai ch'è per part collià cun ina tradiziun dal «trair schibettas».

Planta da matg sco decoraziun da bigls (BL / AG)

La notg sin il prim da matg vegnan plazads pigns ornads sin ils bigls da passa la mesadada da las vischnancas da Basilea-Champagna. En bliers lieus èn responsabels ils burgais giuvens per postar las plantas da matg. Las emprimas perdidas en scrit ch'èn enconuschtas da questa pratica derivan da l'onn 1544. Ultra dal postar la planta da matg datti en differentas vischnancas er il chantar da matg d'ina gruppada da costumes u d'in chor viril. La gronda part da las gruppas da costumes sauta er il saut da matg che la gruppada da costumes da Liestal, fundada l'onn 1932, ha introduci en il chantun Basilea-Champagna. Il saut da matg è in saut cun bindels ch'è stà spezialmain caracteristic per la regiun da Basilea pervia da sia industria da bindels da saida.

«Pfingstblüter» (Pfingstblätter, Pfingstsprützig) (BL / AG)

Ad Ettingen (BL) sco er a Sulz e Gansingen (AG) va la damaun marvegl da Tschuncaisma ina gruppada dad umens giuvens en il gaud per tagliar frastgas verdas da fau, per lura sa vestgir cun quellas. Vestgids sco chaglias returnan els en il vitg. Sunter il cult divin passan els sunond e givlong tras il vitg. En differentes lieus s'encaninan ils giuvens e fan reverenzas. Durant la tura vegn er bavi blier. Pli baud vegnivan ils «Pfingstblätter» tratgs a la fin da l'occurranza en il bigl da la vischnanca. En il decurs dal temp è il batten en il bigl dentant vegnì transformà: Els giuvens sezs han cumenzà a bagnar ils attatgaders en il bigl. Cun frastgas bletschas emprovan els oz da sprizzar sin ils aspectaturs. Oravant tut las giuvnas èn la mira dals giuvens vestgids cun chaglias. A la fin fan ils «Pfingstblätter» sezs in bogno en il bigl. Sunter survegnan els ina dunsena.

La preschentaziun:

Dossier «Tradiziuns vivas en la Svizra dal Nordvest».

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=4209
www.chatta.ch